

Bogdana Stjepanović, master prava¹

PRAVNI POLOŽAJ ŽIVOTINJA U POJEDINIM AKTIMA ŠVAJCARSKE KONFEDERACIJE

Apstrakt

Zaštita prava životinja jedno je od osnovnih zadataka modernih evropskih država. Nivo zaštite koji se pruža životinjama u evropskim državama je različit, ali sve one su uspostavile određene pravne standarde brige o njima.

Švajcarska je zemlja koje je prva pružila zaštitu životinjama i pokušala da u potpunosti reguliše njihov pravni položaj. Prve zakonske propise kojima se štite prava životinja u Švajcarskoj srećemo još u devetnaestom veku. U poslednje vreme u Švajcarskoj je došlo do velikih promena koje su za posledicu imale ustavnu zaštitu prava životinja i priznavanje dostojanstva životinjama. U ovom radu izvršiće se analiza pojedinih ključnih odredaba Saveznog ustava Švajcarske konfederacije, Švajcarskog građanskog zakonika, Zakona o dobrobiti životinja kao i Uredbe o zaštiti životinja.

Cilj ovog rada je da pruži uvid u pravno regulisanje statusa životinja u Švajcarskoj. Iz analiziranih propisa kojima se uređuje pravni položaj životinja, može se zaključiti da bi švajcarski model trebao biti uzor onim zakonodavstvima koja još nisu uredila ovu pravnu oblast.

Ključne reči: prava životinja, dostojanstvo, dobrobit, zaštita.

1. Uvod

Pravni položaj životinja predstavlja jedno složeno i u velikom broju zakonodavstava neregulisano pravno pitanje. Pojedinci, ali i organizacije često istupaju u javnosti pokušavajući da ukažu na posledice nedovoljne regulacije ili neregulacije ovog pitanja. Kao posledica sve češćih akcija i podizanja svesti o potrebi zakonskog regulisanja ovog pitanja države su počele donositi zakonske propise kojima se uređuje položaj životinja.

Država koja je prva prepoznala potrebu za regulisanjem prava životinja jeste Švajcarska. Svest o potrebi zaštite prava životinja u ovoj zemlji javila se dosta rano. Još 1830. godine, kada su na švajcarskim univerzitetima počeli sa vršenjem vivisekcija² javio se otpor u javnosti prema ovakvom postupanju prema životinjama, ali to nije dovelo do zakonske regulacije ove oblasti. Godine 1842. u švajcarskom kantonu

¹ Istraživač pripravnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, e-mail: bogdanastjepanovic@gmail.com.

² Operacije koje se vrše radi eksperimenata na živim organizmima.

Schaffhausen usvojen je prvi zakon o zabrani okrutnog postupanja prema životinjama, a dve godine nakon toga osnovano je Švajcarsko društvo za zaštitu životinja.³ Društvo i danas predstavlja glavnog pokretača regulisanja prava životinja u ovoj zemlji. Do 1855. godine svi švajcarski kantoni su uveli zakonsku zabranu okrutnog postupanja prema životinjama. Ubijanje životinja bez anestezije zabranjeno je 1893. godine i plebiscitom je proglašeno ustavnim principom.⁴ Godine 1973. u Savezni Ustav unet je poseban član kojim se navodi da je dobrobit životinja obaveza države. Ovim članom je stvorena obaveza za države članice da unesu u svoj zakonodavstvo odredbe koje uređuje pravni položaj životinja. Zakon o zaštiti životinja donet je 1978. godine, a izmenjen je 2005. godine i danas nosi naziv Zakon o dobrobiti životinja. Ovaj zakon uređuje najbitnija pitanja iz ove oblasti. Način na koji zakon uređuje ovu oblast dosta je uopšten ali i veoma konkretan. Da bi se odredbe Zakona o dobrobiti životinja efikasnije sprovele u praksi 2008. godine je doneta Uredba o dobrobiti životinja. Uredba sadrži veoma detaljne odredbe kojima nadopunjuje nedostatke koje Zakon, zbog svoje opštosti, sadrži.

Nakon ustavnih amandmana iz 1992. godine Švajcarska je postala prva država koja je ustavom priznala pravo na zaštitu „dostojanstva stvorenja“. Dobrobit životinja (i biljaka) postala je ustavni princip i na taj način je izjednačena sa ostalim osnovnim ustavnim principima. „Dostojanstvo stvorenja“ je princip koji obuhvata sve pravne aspekte odnosa između ljudi i životinja. Ovaj ustavni princip treba da zaštiti životinje od tretmana koji ugrožavaju njihove interese. Priznavajući pravo na dostojanstvo životinjama ustavotvorac postavlja životinje u položaj uporediv sa ljudima i time ograničava dotadašnji dominirajući zakonski antropocentrizam.

Ustavna reforma i zakoni koji su nakon toga donošeni rezultovali su promenom Švajcarskog građanskog zakonika. Godine 2003., nakon višegodišnjeg pripremnog rada i mnogobrojnih javnih rasprava, nove odredbe Švajcarskog građanskog zakonika i Švajcarskog zakona o obligacijama su stupile na snagu. Svrha ovih zakonskih promena bila je da se zakoni usaglase sa promenom odnosa većine švajcarske populacije prema životinjama. Izmenama u Švajcarskom građanskom zakoniku iz 2003. životinje dobijaju poseban pravni status, različit od ljudi ali i od stavari.⁵

U ovom radu daje se prikaz razvoja ideje o potrebi zakonskog regulisanja položaja životinja i zaštite njihovih interesa, kao i analiza pojedinih odredaba ustava i zakona.

³ Tierschutzverein, više vidi na: <https://www.tierimrecht.org/en/>, 15.09.2018.

⁴ Referendum o zaštiti životinja održan je u Švajcarskoj 20. avgusta 1893. Glasači su upitani da li odobravaju zabranu ubijanja životinja bez anestezije. Predlog je odobren od strane 60,1% birača i uske većine kantona. <https://www.revolvy.com/page/Swiss%252Dinsolvency%252Dreferendum%2C%252D1889?stype=topics&cmd=list>, 15.09.2018.

⁵ Više vidi: član 641a Swiss Civil Code <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19070042/20180101000/210.pdf>, 16.09.2018.

2. Savezni ustav Švajcarske konfederacije⁶

Savezni ustav Švajcarske stupio je na snagu 1. januara 2000. godine.⁷ Ustav sadrži nekoliko odredaba u kojima se kao nosioci prava javljaju životinje. Odredba koja je izazvala najveću pažnju javnosti i veliki broj rasprava jeste član 120. Članom 120 se garantuje zaštita dostojanstva živih bića (biljaka i životinja).

Ustav sadrži četiri člana koja se između ostalog odnose na zaštitu životinja: član 78 (zaštita prirodnog i kulturnog nasleđa), član 80 (zaštita životinja), član 84 (alpski tranzitni saobraćaj) i član 120 (genska tehnologija koja se ne odnosi na ljude).

Članom 78 Saveznog ustava uređuje se pitanje zaštite prirodnog i istorijskog nasleđa Švajcarske. Ovaj član tačkom 1 predviđa odgovornost kantona za zaštitu prirodnog i kulturnog nasleđa. U tački dva člana 78 navodi se da u ispunjavanju svojih dužnosti Konfederacija treba uzeti u obzir brige oko zaštite prirodnog i kulturnog nasleđa zemlje. Treba zaštititi sela i mesta od arhitektonskog, istorijskog, prirodnog i kulturnog interesa. U tački tri člana 78 obavezuje se država da podrži napore koji se čine da bi se zaštitilo prirodno i kulturno nasleđe i očuvali objekti od nacionalne važnosti bilo ugovorno bilo prinudnim sticanjem. Tačka 4 govori o potrebi zakonske regulacije zaštite životinjskog i biljnog sveta i zaštite njihovih prirodnih staništa i raznovrsnosti, kao i o potrebi zaštite ugroženih vrsta od izumiranja. Zaštita koja se tačkom 4 člana 78 pruža životinjama veoma je uopštena i govori o potrebi daljeg detaljnijeg uređenja njihovih interesa donošenjem nižih pravnih akata.

Član 80 Ustava posvećen je u celosti pravima životinja. U ovom članu se navodi da Konfederacija treba zakonski da uredi zaštitu životinja i nabrajaju se oblasti koje treba posebno zakonski regulisati: držanje i staranje o životinjama; eksperimenti na životinjama i procedure koje se sprovode na živim životinjama; korišćenje životinja; uvoz životinja i životinjskih proizvoda; trgovina životinjama i prevoz životinja i ubijanje životinja. Nadalje se navodi da je ozakonjenje ovih odredaba odgovornost Kantona, izuzimajući one odredbe čija je regulacija predviđene za Konfederaciju.

Pored toga što je članom 80 stvorena obaveza za Konfederaciju da zakonski uredi određene oblasti koje se tiču ljudske upotrebe životinja, ovaj član je potrebno posmatrati kao posebni ustavni princip. Ustavom utvrđeni princip poštovanja dobrobiti životinja potrebno je sporvesti kroz zakonodavnu aktivnost u svim onim aktima koji se tiču i životinja.

Član 84 Ustava uređuje alpski tranzitni saobraćaj. Alpska regija je od izuzetnog značaja za državu tako da je posebnom odredbom ustava Konfederacija obavezana da zaštititi ovu oblast od negativnih uticaja tranzitnog saobraćaja. Konfederacija treba ograničiti smetnje koje su posledica tranzitnog saobraćaja do nivoa koji nije štetan za ljude, životinje ili njihova naselja.

⁶ Federal Constitution of the Swiss Confederation, <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/index.html>, 17.09.2018.

⁷ <https://www.parlament.ch/en/%C3%BCber-das-parlament/how-does-the-swiss-parliament-work/Rules-governing-parliamentary-procedures/federal-constitution>, 17.09.2018.

Član 120 Ustava posvećen je genskoj tehnologiji koja se ne odnosi na ljude (Non-human gene technology) Članom 120 iskazuje se potreba zaštite ljudskih bića i njihove okolina od zloupotrebe genske tehnologije. Konfederacija treba zakonski urediti upotrebu reproduktivnog i genetskog materijala životinja, biljaka i drugih organizama. Uređujući ove oblasti zakonom, Konfederacija treba da se brine o dostojanstvu živih bića (*Würde der Kreatur*)⁸ kao i o bezbednosti ljudskih bića, životinja i životne okoline, i treba zaštititi genetsku raznolikost životinjskih i biljnih vrsta.

Ustavnom zaštitom dostojanstva životinja Švajcarska je postala prva država koja je pružila ustavnu zaštitu i priznanje dostojanstvu životinja. Ovaj član je proistekao iz narodne inicijative za veću zaštitu od zloupotrebe genske tehnologije.

Prvobitna ideja ovog člana bila je zaštita od zloupotrebe genske tehnologije.

Zaštita dostojanstva životinja kao univerzalni ustavni princip u Švajcarskoj dobio je svoj odraz donošenjem Zakona o genetskom inženjeringu.⁹ Priznavanje dostojanstva životinjama predstavlja priznavanje njihovih unutrašnjih vrednosti i poštovanje životinja u njihovoj posebnosti i različitosti.¹⁰ Danas je zaštita dostojanstva životinja prepoznata ne samo kao ustavni princip koji ima važnost za ceo zakonski sistem već kao princip koji treba da usmerava dalje državne aktivnosti.¹¹ Priznavanje dostojanstva životinjama poslužilo je kao pokretač promena u zakonskom antropocentrizmu.

U literaturi se srećemo sa dva suprotna tumačenja značenja termina dostojanstvo životinja. Neki autori povlače analogiju između dostojanstva životinja i ljudi¹², dok druga grupa autora pravi određenu razliku između dostojanstva ljudi i dostojanstva životinja.¹³ Bez obzira na to da li je dostojanstvo životinja uporedivo ili ne sa dostojanstvom ljudi, dostojanstvo čoveka je postalo središte ove debate.¹⁴ S obzirom da se ustavotvorac poslužio istim terminom *dostojanstvo* i za ljude i za životinje, smatramo

⁸ U originalnom tekstu Švajcarskog ustava stoji *Würde der Kreatur* (vidi čl. 120 *Bundesverfassung*). Značenje ove fraze kao i njen prevod je dosta diskutovan. Nemački termin *Kreatur* obuhvata sva živa bića koja nisu ljudi, a to su biljke i životinje. Teškoće koje stvara ovaj pojam mogu se videti, između ostalog, u činjenici da taj izraz nije istovetan u nemačkoj i francuskoj verziji Saveznog ustava. Dok se u nemačkoj verziji koristi fraza *Würde der Kreatur*, francuska verzija govori o *intégrité des organismes vivants*. Ova promena - francuska verzija izvorno je imala frazu *dignité de la créature*, što je jednako nemačkom *Würde der Kreatur*- proistekla je iz Švajcarskog biroa za prevođenje povodom kompletne revizije saveznog ustava 1999. godine. Federalna komisija za etiku za nehumanu biotehnologiju (ECNH) - (Federal Ethics Committee on Non-Human Biotechnology ECNH, <http://www.ekah.admin.ch/en/index.html>) je izjavila da termini "integritet" (*intégrité*) i "dostojanstvo" (*Würde*) nisu isti i imaju različite implikacije, odnosno da nije svaki napad na integritet živog bića povreda njegovog dostojanstva. U nemačkom pravu - fraza *Würde der Kreatur* imaju teološke korene. Više vidi u Klaus Peter Rippe, *Ethik im ausserhumanen Bereich*, Paderborn 2008, 67. U engleskim prevodima ove fraze koristi se srednje rešenje i kao prevod se koristi fraza *living beings*. Za potrebe ovog članka umesto ove fraze koristićemo reč *životinje*.

⁹ Član 8 *Bundesgesetz vom 21. März 2003 über die Gentechnik im Ausserhumanbereich* (Gentechnikgesetz, GTG), http://www.admin.ch/ch/d/sr/c814_91.html, 21.09.2018.

¹⁰ Zakonska definicija dostojanstva životinja postoji u članu 3 Zakona o dobrobiti životinja, <https://www.globalanimallaw.org/downloads/database/national/switzerland/Tierschutzgesetz-2005-EN-2011.pdf>, 21.09.2018.

¹¹ Više vidi u P. Krepper, *Verfassungrechtliche Vorgaben an den Gesetzgeber in Rahmen der Gen-Lex*, Zurich 1999.

¹² Čl. 7: „Ljudsko dostojanstvo mora biti poštovano i zaštićeno“ Savezni ustav Švajcarske Konfederacije 1999, <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/index.html>, 20.09.2018.

¹³ P. Kunzmann, *Die Würde des Tieres – zwischen Leerformel und Prinzip*, Frajburg/Minhen 2007.

¹⁴ I. Praetorius i P. Saladin, *Würde der Kreatur*, Gutachten, Bern 1996, 29.

da je sadržina ovog pojma suštinski identična za oba subjekta, a da eventualne razlike proističu iz raličitih prirodnih potreba i karakteristika ljudi i životinja.

Savezni odbor za etiku o ne-humanom biotehnologiji (ECNH) i Švajcarski komitet za eksperimente na životinjama (SCAE) izdao je zajedničko saopštenje kojim se pokušao konkretizovati pojam dostojanstva životinja. U zajedničkom saopštenju se navodi da diskusija o dostojanstvu životinja predstavlja korektiv neumerenog i proizvoljnog načina na koji ljudi tretiraju ostatak prirode i da su ljudi obavezni da pokažu poštovanje i uzdržavanje u odnosu prema prirodi, zbog svog sopstvenog interesa za održive izvore, kao i zbog njene inherentne vrednosti pripisane drugom živom biću.¹⁵

Koncept dostojanstva životinja pojavio se u dve presude Vrhovnog suda Švajcarske u oktobru 2009. godine. Predmet ova dva spora bilo je testiranje na životinjama. Bilo je ovo prvo pozivanje na ovaj princip u nekoj presudi.

U obrazloženju presuda Sud se pozvao na princip dostojanstva životinja: „Čak i ako se (dostojanstvo životinja) ne može i ne treba izjednačavati sa ljudskim dostojanstvom, to zaista zahteva da prirodna bića, makar u određenoj meri, budu smatrana i vrednovana kao ravnopravna s ljudima... Sličnost koja postoji između dostojanstva životinja i dostojanstva ljudi može se videti naročito u odnosu na primata.“¹⁶

Švajcarski savezni Vrhovni sud ne izjednačava dostojanstvo životinja sa ljudskim dostojanstvom. U presudi sud ne povlači razliku između ova dva koncepta već naglašava njihove sličnosti. Prema Švajcarskom saveznom Vrhovnom sudu, ova sličnost je posebno naglašena u slučaju primata. Izložena argumentacija ostavlja otvorenim pitanje da li Savezni Vrhovni sud smatra ovu sličnost primata ljudima kao razlog za jaču zaštitu koju pruža koncept dostojanstva životinja. I da li to znači da druge životinje koje nisu primati nemaju pravo na potpunu zaštitu dostojanstva. Ako bi se zaštita dostojanstva životinja ograničila samo na primata, takav pogled bio bi u suprotnosti sa ustavnim konceptom dostojanstva kao nečeg što sve životinje po prirodi stvari poseduju.

Ostaje da vidimo kako će druge presude, vezane za pitanje dostojanstva životinja i obrazloženja sadržana u njima, dalje oblikovati ovaj ustavni princip.

3. Švajcarski građanski zakonik¹⁷

Status životinja u Švajcarskom građanskom zakoniku promenjen je izmenom zakonika iz 2003. godine. Najvažniji za pravni položaj životinja jeste član 641a. U članu 641a se navodi da životinje nisu objekti, a da u slučaju kada ne postoje posebne odredbe koje se tiču prava životinja na njih se gleda kao na objekte. Ovom izmenom u Zakoniku, životinje se više ne svrstavaju u objekte, već imaju svoj posebni status,

¹⁵ Za više vidi: <http://www.ekah.admin.ch/en/ecnh-opinions-and-reports/opinions-on-legislative-projects/>, 21.09.2018.

¹⁶ Odluka Vrhovnog suda Švajcarske (Swiss Federal Supreme Court), odluka br. 135 (2009) II 385 i odluka br. 135 (2009) II 406, <https://www.bger.ch/index/help/help-inherit-template/help-hilfe/help-hilfe-suche-asp.htm>, 21.09.2018.

¹⁷ Schweizerisches Zivilgesetzbuch (Swiss Civil Code) <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19070042/201801010000/210.pdf>, 27.09.2018.

između statusa objekata i statusa ljudi. Za razliku od drugih zakonskih regulacija prava životinja gde se zaštita odnosi samo na kičmenjake, glavonošce i reptile, odredba 641a odnosi se na sve životinje.

Član 651a odnosi se na životinje koje se čuvaju kao ljubimci. U slučaju spороva oko vlasništva nad životinjama koje se čuvaju kao kućni ljubimci, a ne u investicione ili komercijalne svrhe, sud će dodeliti isključivo vlasništvo bilo kojoj strani koja nudi bolje uslove za dobrobit životinja u kojima će držati životinju. Sud može naložiti licu kome se dodeljuje vlasništvo nad životinjom da obezbedi odgovarajuću nadoknadu drugoj strani; sud određuje iznos po svom nahođenju. Sud će preduzeti sve neophodne privremene mere, naročito u vezi sa zbrinjavanjem životinja za period dok se ne odluči o dodeljivanju životinje nekoj od strana. Način na koji se govori o životinjama u ovom članu ukazuje na to da se zakonodavac nije u potpunosti opredelio da životinje izuzme iz grupe predmeta i da im poseban položaj. Govoriti o vlasništvu nad životinjama, svakako da nije u skladu sa članom 641a, a ni sa ustavnim principom dostojanstva životinja. Mišljenja smo da bi ovde trebalo govoriti o licima kod kojih se nalaze životinje kao o njihovim starateljima. Na zaključak da zakonodavac u ovom članu posmatra životinje baš kao bilo koji drugi objekat govori nam i to što strana koja stiče potpuno vlasništvo nad životinjom treba drugoj strani obezbediti odgovarajuću naknadu. Ova naknada nije ništa drugo nego cena koju jedna strana isplaćuje drugoj za životinju u konkretnom pitanju. Pitanje ustavnog principa priznavanja dostojanstva životinjama, koje se u poslednje vreme kroz akte sprovelo u švajcarskom pravnom sistemu, svakako da na ovom mestu nije poštovano. Govoriti o naknadi za prenos vlasništva ne može biti u skladu sa priznatim dostojanstvom.

Član 719 govori o tome da zarobljene životinje postaju bez vlasnika ako povrate svoju slobodu i njihov vlasnik ih ne traži odmah i uporno u cilju povratka. Domaće životinje postaju bez vlasnika kada se vrate u divlje stanje i više se ne vrate svojim gospodarima, a rojevi pčela ne postaju bez vlasnika na osnovu toga što se nalaze na zemljištu koje pripada drugima. Interesantan je način na koji ovaj član uređuje položaj odbeglih životinja. U isto vreme govori se o vlasništvu nad njima, ali i o *povraćaju sopstvene slobode zarobljenih životinja*. Iz ovakve formulacije zaključujemo o immanentnom pravu životinja na slobodu i o ograničenju te slobode od strane ljudi. Nije li kontradiktorno u isto vreme govoriti o vlasništvu i o pravu na slobodu?

Član 720a govori o obavezi osobe koja pronađe izgublenu životinju da, u skladu sa čl. 720¹⁸, o tome obavesti njenog vlasnika ili, ako je vlasnik nepoznat, da prijavi njegov ili njen pronalazak. Kantoni određuju nadležna lica kojima se pronalazak mora prijaviti.

Član 772 posmatra životinje kao predmete i objekte prava svojine. U njemu se navodi da u odsustvu drugačije pogodbe, uzufruktuar postaje vlasnik plodova, ali je dužan da vrednost vrati koju su stvari imale na početku korišćenja... Poljoprivredna oprema, stado životinja, prodavnice robe i slično može se zameniti predmetima iste vrste i kvaliteta. I u ovom članu tački 3 životinje se poistovećuju sa predmetima.

¹⁸ Član 720 Švajcarskog građanskog zakonika govori o pronalasku tuđe stvari

4. Zakonski akti kojima se štiti dostojanstvo i dobrobit životinja

4.1. Nastanak i razvoj ideje o potrebi zaštite prava životinja

Aktivizam za zaštitu prava životinja prvo susrećemo u Velikoj Britaniji. Na početku borbe za prava životinja, država nije pridavala mnogo značaja aktivistima. Preokret se dogodio 1964. godine kada je britanska autorka Ruth Harrison izdala detaljan izveštaj u svojoj knjizi *Animal Machines*. Nakon ovog događaja britanska vlada je ustanovila komisiju koja je po prvi put u istoriji pozvala na minimalne standarde za uzgoj životinja u farmama.¹⁹ Standardi nisu zaživeli, ali je ideja o potrebi zaštite prava životinja postala javna. Po uzoru na britanski model slično je pokušano i u Švajcarskoj. Kao i u Velikoj Britaniji ni u Švajcarskoj pokušaji sporvođenja utvrđenih minimalnih standarda nije uspeo. Bez obzira na neuspeh kako britanske tako i švajcarske inicijative za zaštitu životinja, nije više bilo ignorisati sam problem.

U Švajcarskoj, aktivisti za zaštitu prava životinja postajali su sve aktivniji. Pre usvajanja Zakona o zaštiti životinja iz 1978. godine, na saveznom nivou je postojala samo zaštita životinja od klanja bez prethodnog omamljivanja i odredba o krivičnom kažnjavanju u slučaju surovog postupanja prema životinjama. Godine 1963, veterinar kantona Basel-Land, državni savetnik Degen, predložio je u švajcarskom parlamentu zamenu ustavne zabrane klanja životinja bez prethodnog omamljivanja sveobuhvatnim članom o dobrobiti životinja, a sve u cilju stvaranja osnove za jedan potpuni savezni zakon o dobrobiti životinja. Pokušaj je smatran nejasnim predlogom - i nestao u fioci. Krajem 1969. godine nacionalni savetnik Berna i veterinar Tschumi zatražili su izveštaj Federalnog veća o trenutnom stanju stvari. U godišnjem izveštaju Švajcarskog društva za dobrobit životinja (Pro Tier) je stajalo: "Naši naponi za stvaranje (nacionalnog) zakona o dobrobiti životinja nisu uspeali u poslednje dve godine. Posle dva poslanička predloga, Savezno veće je zatražilo od kantona da se izjasne da li odobravaju takav postupak ili će ga odbiti kao nepotreban. Iako je 16 kantona odgovorilo potvrdno, Savezno veće je konačno odbilo takav predlog smatrajući da bi bilo dovoljno ako bi sami kantoni doneli svoje akte. Organizacije za zaštitu životinja su iskoristile ovu priliku, a 1969. godine, u kantonu Cirihi, donet je kantonalni Zakon o zaštiti životinja koji je predložilo društvo Pro Tier sa 85 posto glasova. Ovo je bio samo početak borbe za savezni zakon o zaštiti prava životinja. Kao rezultat brojnih aktivnostai kako društva za zaštitu prava životinja tako i pojedinaca, 1973 dolazi do promene Ustava. Nacionalnim referendumom iz 1973. godine usvojeno je devet amandmana na Ustav, među kojima se jedan odnosio na zaštitu prava životinja (član 25a starog Ustava i član 80 novog Ustava).²⁰ Ovaj amandman je ohrabrio Konfederaciju da donese savezni zakon o zaštiti prava životinja. Protiv saveznog akta odmah su ustali farmeri i tako je započela rasprava o sadržini budućeg akta. Kao kompromis borbi dveju suprotstavljenih strana došlo je do usvajanja Zakona o zaštiti životinja. Zakonom nisu bili zadovoljni aktivisti za prava životinja.

¹⁹ Heinzpeter Studer, *How Switzerland got rid of battery cages*, Zurich 2001, 10.

²⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Swiss_referendums_1973, 3.10.2018.

4.2. Zakon o zaštiti prava životinja i Zakon o dobrobiti životinja

Zakon o zaštiti životinja iz 1978. godine (Animal Protection Act)²¹, bio je prvi zakon koje se bavio zaštitom prava životinja na saveznom nivou. U članu 2 tački 3 nalazimo odredbu koja nalaže da niko ne sme neopravdano izožiti životinje bolu, patnji, fizičkoj povredi ili strahu. Ova odredba ujedno oslikava osnovni smisao i cilj donošenja ovog zakona a to je izbegavanje neopravdane i preterane patnje životinja. Zakon sadrži 38 članova koji se nalaze u 12 odeljaka (opšte odredbe, držanje životinja, trgovina životinjama i korišćenje životinja za reklamne svrhe, transport životinja, medicinske intervencije koje se obavljaju na živim životinjama, eksperimenti sa životinjama, ubijanje životinja, zabranjene prakse, promocija projekata za zaštitu životinja, administrativne mere i zakonski lekovi, kaznene odredbe i prelazne i završne odredbe). Prvi savezni zakon o zaštiti životinja ostao je na snazi sve do 2008. godine, kada je na snagu stupio potpuno prerađen zakon pod nazivom Zakon o dobrobiti životinja Tierschutzgesetz (TSchG)²² (Animal Welfare Act) i kao njegov nužni pratilac Uredba o dobrobiti životinja Tierschutzverordnung (TSchV)²³ (Animal Protection Ordinance).

Članom 1 Zakona o dobrobiti životinja pruža se zaštita dostojanstva i dobrobiti životinja. U zakonu iz 1978. godine nije postojala odredba o dostojanstvu životinja već se smisao donošenja zakona sastojao samo u zaštiti dobrobiti životinja. Promena u novom zakonu posledica je ustavne reforme ali i promene u Švajcarskom građanskom zakoniku iz 2003. godine. Nedostatak zakona iz 2005 godine jeste u tome što se odnosi samo na kičmenjake, glavonošce i zglavkare.²⁴ Za razliku od Zakona o dobrobiti životinja, odredba Švajcarskog građanskog zakonika kojom se životinje načelno izuzimaju iz grupe predmeta, odnosi se na sve životinje pa i na beskičmenjake.

Zakon o dobrobiti životinja sadrži uopštene odredbe o: držanju, razmnožavanju i genetskim modifikacijama životinja, transportu životinja, eksperimentima na životinjama, ubistvu životinja i primeni sankcija (administrativnim merama i kaznenim odredbama). Uredba o dobrobiti životinja sadrži detaljna uputstva o pitanjima koje reguliše Zakon o dobrobiti životinja.

Za razliku od prethodnog zakona, novi zakon sadrži definicije pojmova upotrebljenih u njemu. Tako se u članu 3²⁵ definišu tri ključna pojma: *dostojanstvo*, *dobrobit* i *eksperimenti na životinjama*. *Dostojanstvo* se definiše kao inherentna vrednost koja se mora poštovati, a *dobrobit* kao držanje i hranjenje životinja na način koji odgovara njihovom telesnim funkcijama i ponašanju, obuhvatajući na taj način njihovu fizičku i mentalnu stranu.

²¹ Tierschutzgesetz vom 9. März 1978 (TSchG) (Animal Protection Act) <https://www.animallaw.info/statute/switzerland-cruelty-swiss-federal-act-animal-protection-march-9-1978>, 7.10.2018.

²² Tierschutzgesetz (TSchG), <https://www.globalanimallaw.org/downloads/database/national/switzerland/Tierschutzgesetz-2005-EN-2011.pdf>, 8.10.2018.

²³ Tierschutzverordnung (TSchV), <https://www.globalanimallaw.org/downloads/database/national/switzerland/TSchV-2008-EN-455.1-2011.pdf>, 9.10.2018.

²⁴ Član 1 Uredbe o dobrobiti životinja, <https://www.globalanimallaw.org/downloads/database/national/switzerland/TSchV-2008-EN-455.1-2011.pdf>, 10.10.2018.

²⁵ Član 3 Zakona o dobrobiti životinja, <https://www.globalanimallaw.org/downloads/database/national/switzerland/Tierschutzgesetz-2005-EN-2011.pdf>, 10.10.2018.

U Zakonu o dobrobiti životinja zakonodavac se u pogledu različitih stavova prema principu ustavne zaštite dostojanstva životinja opredelio za onaj u kom su interesi podložni merenju. Prema ovom zakonu, dostojanstvo životinja se krši samo kada se opterećenje životinje ne može opravdati kroz "prevladavajuće interese". Za razliku od ljudskog dostojanstva, dostojanstvu životinja je data samo relativna težina.

Član 4 Zakona o dobrobiti životinja nalaže licima koja se brinu o njima životinjama da brinu o potrebama životinja najbolje što je to moguće i da obezbede njihovo blagostanje u onoj meri u kojoj to omogućavaju okolnosti predviđenog cilja. Nadalje se navodi da niko ne može naneti bol, patnju ili štetu na životinji, izazvati anksioznost u životinji ili zanemariti njeno dostojanstvo na bilo koji drugi način *bez opravdanja* tog postupka, a zabranjuje se i zanemarivanje i nepotreban prekomerni rad sa životinjama. Savezno veće zabranjuje bilo kakve dalje aktivnosti na životinjama ako se njihovo dostojanstvo zanemaruje.

Novi savezni zakon samo zabranjuje nanošenje bolova, patnje ili štete na životinjama; izazivanje anksioznosti kod životinja; ili na bilo koji način kršenje dostojanstva životinja kada bi ovaj čin bio „neopravdan“ - to jest, bez prisustva dovoljne pravne opravdanosti.

Članom 21 uređuje se pitanje klanja životinja. Ovom odredbom se štite sisari. Klanje sisara se zabranjuje bez prethodnog omamljivanja. Dozvoljava se samo ako su pre početka egzekucije bili ubodeni. Savezno vijeće takođe može odrediti da se druge životinje moraju omamiti prije nego što budu zaklane, a na njemu je da određuje dozvoljene metode omamljivanja.

Prihvatanje koncepta dostojanstva životinja vodi do pitanja da li dostojanstvo životinja u sebi sadrži i pravo životinje na život ili ne? Da li je moguće zaklati životinju i istovremeno sačuvati njeno dostojanstvo? Švajcarsko zakonodavstvo uvodi „bezbolno“ ubijanje u svoj pravni sistem, ali samo ubijanje ne isključuje.

5. Zaključak

Savezni Ustav Švajcarske konfederacije sadrži nekoliko odredaba u kojima se kao nosioci prava javljaju životinje. Ustanovljavanje ustavnopravne zaštite životinja u Švajcarskoj ima dalekosežne i veliki značaj. Interes životinja postao je ustavom priznat. Ustavnim priznavanjem imanentnih prava životinja država je stavila u isti red važnosti zaštitu prava životinja sa drugim osnovnim državnim ciljevima i principima. Kako je ustav osnova celog zakonodavnog sistema, svi zakoni koji se mogu odnositi i na dobrobit životinja moraju u svoje odredbe uvrstiti i one koje se tiču prava životinja. Kršenje ustavom zagarantovanih prava životinja je jednako neprihvatljivo kao i bilo koje drugo nepoštovanje ustavom zagarantovanih prava. U slučaju sukoba državnih ciljeva i ustavom zagarantovanih prava, interesi moraju biti izbalansirani.

Švajcarski građanski zakonik u članu 651a izuzima životinje iz kategorije predmeta (objekata), ali ne utvrđuje tačno njihov pravni status. U drugim članovima Švajcarskog građanskog zakonika koji se odnose na životinje, nailazimo na jasno

svrstavanje životinja u kategoriju objekata. Mišljenja smo da nedoslednos zakonika koji je uvek slovio i i danas slovi za jednu od najjasnijih i uspešnijih kodifikacija, predstavlja posledicu još uvek nedovoljno utvrđenog stava prema životinjama i pokušaja kalkulacije između ranije prevladajuće antropocentrične koncepcije zakonika i nadolazećih promena u shvatanju i odnosu prema ostatku prirode a samim tim i prema životinjama. Verujemo da će se u vremenu koje dolazi položaj iskristalisati i da će one dobiti status kakav im pripada.

Savezni Zakon o dobrobiti životinja iz 2005. godine proistekao je iz ustavne inicijative i konkretizacije ustavnog principa zaštite dostojanstva i dobrobiti životinja. Odredbe koje zakon sadrži opštijeg su karaktera, tako da njihovu konkretizaciju čini Uredba o dobrobiti životinja iz 2008. godine. Sam zakon, bez obzira na svoju opštost, predstavlja najpotpuniji akt regulisanja prava životinja.

Iako u sistemu zaštite životinja u Švajcarskoj postoje određeni nedostaci, ipak već u sadašnjem konceptu on može biti uzor drugim državama za regulisanje pravnog položaja životinja.

Literatura

Federal Constitution of the Swiss Confederation, <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/index.html>.

Klaus Peter Rippe, Ethik im ausserhumanen Bereich, Paderborn 2008,

Krepper Peter, Verfassungsrechtliche Vorgaben an den Gesetzgeber in Rahmen der Gen-Lex, Zurich 1999.

Kunzmann Peter, Die Würde des Tieres – zwischen Leerformel und Prinzip, Frajburg/Minhen 2007.

Odluka Vrhovnog suda Švajcarske (Swiss Federal Supreme Court), odluka br. 135 (2009) II 385, <https://www.bger.ch/index/help/help-inherit-template/help-hilfe/help-hilfe-suche-asp.htm>.

Praetorius Ina i Saladin Peter, Würde der Kreatur, Gutachten, Bern 1996.

Schweizerisches Zivilgesetzbuch (Swiss Civil Code) <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19070042/201801010000/210.pdf>.

Studer Heinzpeter, How Switzerland got rid of battery cages, Zurich 2001.

Tierschutzverordnung (TSchV), <https://www.globalanimallaw.org/downloads/database/national/switzerland/TSchV-2008-EN-455.1-2011.pdf>.

Zakon o dobrobiti životinja, Tierschutzgesetz 2005 (TSchG) <https://www.globalanimallaw.org/downloads/database/national/switzerland/Tierschutzgesetz-2005-EN-2011.pdf>.

Zakon o zaštiti životinja, Tierschutzgesetz vom 9. März 1978 (TSchG) <https://www.animallaw.info/statute/switzerland-cruelty-swiss-federal-act-animal-protection-march-9-1978>.

Internet izvori:

<http://www.ekah.admin.ch/en/index.html>.

<http://www.ekah.admin.ch/en/ecnh-opinions-and-reports/opinions-on-legislative-projects/>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Swiss_referendums,_1973.

<https://www.parlament.ch/en/%C3%BCber-das-parlament/how-does-the-swiss-parliament-work/Rules-governing-parliamentary-procedures/federal-constitution>.

<https://www.revolvy.com/page/Swiss%252Dinsolvency%252Dreferendum%2C%252D1889?stype=topics&cmd=list>.

<https://www.tierimrecht.org/en/>.

Bogdana Stjepanović, M.A.

Research Assistant, Institute of Comparative Law, Belgrade

LEGAL STATUS OF ANIMALS IN CERTAIN ACTS OF THE SWISS CONFEDERATION*Summary*

Protection of animal rights is one of the basic tasks of modern European countries. The level of protection afforded to animals in European countries is different, but all have established certain legal standards of care for them.

Switzerland is the country that first provided protection to animals and tried to fully regulate their legal status. The first legal regulations protecting animal rights in Switzerland are encountered in the nineteenth century. Lately, there have been major changes in this country that have resulted in the constitutional protection of animal rights and the recognition of animal dignity.

In 1973 a provision was introduced in the Constitution stating that the protection of animal welfare was the obligation of the state, and in 1992 a provision recognizing animal dignity was introduced into the Federal Constitution of the Swiss Confederation. These two constitutional changes resulted in the adoption of numerous acts on animal rights. In 1978, the first law on the protection of animal rights was adopted under the Law on the Protection of Animals, and in 2005 this Act is revising and a new Law on Animal Protection enters into force. The change in the title of the Animal Protection Act (previously the Animal Protection Act and the Animal Welfare Act since 2005) is a reflection of a fundamental change in relation to animals. The title of the Act of 1978 alone is more than an idea of animals to objects of law. The title of the revised Act of 1978 indicates a change in the legal status of animals. Using the word of well-being is more in line with the 2003 Swiss Civil Code amendment, when

it is explicitly stated that they are not objects and the constitutional principle of recognizing animal dignity. The protection afforded by the new law is more complete, but there are still shortcomings that are the consequence of the previous anthropocentric understanding. Concretization of the legal provisions is carried out by the Animal Welfare Ordinance adopted in 2008.

Although there are some shortcomings in the protection system in Switzerland, it can already be used in other countries to regulate the legal status of women in the current concept..Kokretizacija zakonskih odredaba se vrši Uredbom o dobrobiti životinja koja je doneta 2008. Godine.

Key words: *animal rights, dignity, well-being, protection.*